

Hiep hiep hoera voor de Heidelbergse!

TEKST: Heleen Sytsma-van Loo, Neerlandicus en eindredacteur.

Het feit dat het 450 jaar geleden is dat de Heidelbergse Catechismus (HC) het levenslicht zag, wordt dit jaar in allerlei verbanden uitgebreid gevierd. Maar functioneert dat leerboek nog wel binnen onze kerken of is het een dode letter geworden? We vroegen aan een aantal predikanten hoe zij dit 'Formulier van Eenheid' gebruiken in hun werk, en of het in hun ogen nog eens 450 jaar meekan.

'De letters "*made in Germany 1563*" worden steeds groter,' schrijft ds. Wim van der Schee uit Amsterdam. De *good old Heidelberg* zit er bij hemzelf nog aardig in en hij citeert er geregeld uit in zijn preken. Maar hij vindt de Catechismus als leerboek niet geschikt omdat zij een gedateerde weergave geeft van een bepaalde gereformeerde traditie die als zodanig niet meer bestaat. Huib Boersma, predikant te Haulerwijk, is het met hem eens: 'Dat de HC een gedateerd document is, blijkt uit de reacties van jongeren voor wie de HC is geschreven. De taal is vaak onbegrijpelijk en de inhoud gaat uit van werkelijkheden die vandaag niet relevant meer zijn.'

Veel van hun collega's maken in hun werk wel regelmatig gebruik van de HC: in preken, in leerdiensten en op catechisatie, een enkele keer ook in het pastoraat. Dat doen ze omdat het zo afgesproken is, omdat het de belijdenis van de kerken is, maar vooral vanwege de inhoud. 'Ik ervaar de formuleringen van de HC altijd nog als bijzonder doordacht en evenwichtig,' schrijft ds. Klaas van den Geest uit Alphen aan den Rijn. Gertjan Oosterhuis, predikant te Zoetermeer, noemt het 'een heel bemoedigend belijdenisgeschrift, maar voor de catechisaties niet zo geschikt. Er staan te veel vragen in waaraan de jongere catechisanten niet toe zijn. Aan de anderen kant, wanneer je via hun eigen vragen op zoek gaat naar Bijbelse antwoorden, kom je na wat omzwervingen regelmatig uit bij de kernachtige antwoorden die de HC aanreikt.'

Ds. Dolf te Velde uit Pijnacker-Nootdorp gebruikt de HC met veel plezier in prediking en onderwijs. Hij schrijft: 'Aan het begin van m'n predikantschap in Pijnacker-Nootdorp heb ik een complete serie HC-preken gemaakt en dat was bijzonder leerzaam – voor mijzelf, en hopelijk ook voor de gemeente. Al snel ben ik wel op een andere stijl van HC-preken overgegaan: niet meer alle onderdeeljes van de zondag bespreken, maar een of meer Bijbelgedeeltes centraal stellen. De boodschap van de preek bouw ik nu meestal op vanuit het Bijbelgedeelte, waarbij ik op relevante punten nog even de link met stukjes HC leg. Ik vind het een leuke uitdaging om vanuit een actueel thema de inhoud van de HC aan de orde te stellen.'

Jubileum

De systematiek en de overzichtelijkheid van de Heidelbergse Catechismus maken haar in de ogen van veel predikanten ook in onze tijd nog heel bruikbaar, hoewel de HC wat dat betreft geen monopoliepositie heeft. Ds. Ed Buitendijk uit Waddinxveen hield onlangs nog een prekenreeks over de Dordtse Leerregels en gebruikte vorig jaar in plaats van de HC alle artikelen van de Nederlandse Geloofsbelijdenis als preektekst. 'Het mooie daarvan is dat er ook andere geloofsonderwerpen aan de orde komen,' schrijft hij. 'Daar is zeker behoefte aan en het is fijn om te doen.' Verder pakken predikanten er vaak ook andere, veelal modernere systematische verwoordingen van het geloof bij. Het gaat dan bijvoorbeeld om de Nieuwe Dogmatiek, de Alphacursus en het materiaal van Christianity Explored.

Huib Boersma heeft moeite met die systematieken en schrijft: 'Ik gebruik alleen de Bijbel; geloven en het geloofsgesprek hebben niets met systematiek te maken maar alles met dynamiek en die vind je in de Bijbel.' Hij snapt ook niet dat de HC, die hij 'een gefossiliseerd document' noemt, zoveel aandacht krijgt. 'Het zijn de hobbyisten die denken dat dit

document nog leeft en die niet doorhebben dat op het grondvlak binnen de christenheid in Nederland er een andere werkelijkheid is dan de werkelijkheid die de HC oproept.' Zijn collega uit Almkerk-Werkendam, ds. Anne van der Sloot, vindt juist dat de Heidelberger in haar jubileumjaar wel wat meer aandacht verdient, en dan bij voorkeur positieve. Hij vond de aandacht vanuit de GKv dit jaar wat magertjes, terwijl het zo'n mooie kans was om als gereformeerde belijders in ons land eens te wijzen op wat ons geestelijk bindt: de liefde voor de heilige Schrift en de belijdenis van de kerk die daarop is gegrond.

Leerdiensten

De Heidelberger leent zich vanwege haar overzichtelijkheid voor leerdiensten. Een aantal predikanten geeft aan dat ze met die leerdiensten wat aan het experimenteren zijn, soms in samenwerking met andere classiskerken, soms alleen in hun eigen gemeente. Ze zouden wat meer interactie tijdens de leerdienst, in de vorm van vragen en reacties vanuit de gemeente, op prijs stellen, maar dat komt nog niet overal even goed uit de verf. 'Een wat ontspannener setting zou welkom zijn,' schrijft ds. Gert Meijer uit Assen-Zuid. In Assen-Marsdijk, waar Edgar Kramer predikant is, worden leerdiensten gewaardeerd, maar bij een nabespreking is de opkomst doorgaans niet zo hoog.

Dolf te Velde staat er zelf wel heel erg open voor, maar, schrijft hij, 'het heeft hier geen urgentie, en ik heb er ook nog geen ervaring mee. Binnen onze classis wordt wel eens geopperd om samen thematische series uit te werken en die dan op een rondje langs de classiskerken te houden, maar verder dan opperen is het nog niet gekomen.'

In Zoetermeer gaat het goed met de leerdiensten, schrijft ds. Oosterhuis. 'Als werkvorm gebruiken we onder meer hoorcollege, responsiecollege, kringgesprekken, quiz, film, verwerking in huiskringen, discussies en dergelijke per mail rond de diensten. Leerdiensten worden voorbereid met een groepje gemeenteleden. Het werkt geweldig!'

In het algemeen vindt Klaas van den Geest leerdiensten, al dan niet met de HC, geschikt als verdiepingsmogelijkheid en als mogelijkheid de gemeente te helpen het geloof te verwoorden in de moderne context. Dat betekent dat je altijd moet zorgen voor actualisering van het materiaal, of dat nu uit de HC komt of uit ergens anders uit. Hij trekt zich verder niet zoveel aan van allerlei klaagzangen over de middagdienst. 'Zolang die er is,' schrijft hij, 'maak ik er iets van, maar dan wel vanuit de inhoud, een zinvolle boodschap. Wie daarin geïnteresseerd is, zal komen. Als dat er steeds minder zijn, maak ik meer prikkelende reclame voor de onderwerpen vooraf. Komt men uiteindelijk helemaal niet meer, dan zoeken we gewoon andere kanalen om hetzelfde te doen. Want onderwijs blijft nodig.'

52 zondagen

Het gebeurt nog steeds dat gastpredikanten worden benaderd om volgens rooster uit de Catechismus te preken. Oosterhuis noemt dat 'een beetje verontrustend', maar honoreert zo'n verzoek wel altijd, in de vorm van een leerdienst. Maar de gedachte die achter zo'n verzoek zit, is zijns inziens volstrekt achterhaald. De HC met z'n 52 zondagen ging uit van een predikant die tweemaal per week voorging in zijn eigen gemeente, 's ochtends over de vrije stof en 's middags over de HC. 'Zo werkt dat tegenwoordig bijna nergens meer,' schrijft hij, om verder te gaan: 'Het lijkt me de hoogste tijd dat we dit probleem concreet onder ogen zien en er een adequate oplossing voor vinden.' Hij hoopt dat er nog eens een soort handboekje komt met tips voor het hedendaagse gebruik van de Catechismus.

Gedateerd

Op de vraag of de Heidelbergse Catechismus in onze tijd geschikt is voor onderwijs aan kringen, aan jongeren en in de kerkdienst antwoorden de meeste predikanten nogal terughoudend. 'De delen over de wet en het gebed en een paar andere vragen en antwoorden wel,' vindt ds. Hans-Jan Roosenbrand uit Delft. 'Andere delen zijn mooi, maar dragen te veel het stempel van de ontstaanstijd om ze zonder meer te gebruiken vandaag.'

Ds. Buitendijk valt hem daarin bij: 'Je proeft de datering hier en daar in de gekozen woorden, en ook de directe aanleiding: de verdediging van de leer tegenover de rooms-katholieke kerk. Kerkmensen van nu hebben andere vragen dan die van toen.'

Ernst Leeftink, predikant te Assen-Peelo, is van mening dat HC als model wel geschikt is, maar om strikt te volgen niet. 'Als kapstok kan de Heidelberger nog wel dienst doen, maar in de uitwerking moet de leraar met z'n tijd meegaan,' vindt hij. 'Dat geldt voor de vorm waarin je de inhoud van de HC giet, maar ook voor de thema's die in de tijd van de HC nog niet in beeld waren. Daarom is de HC voor mij wel nuttig, maar niet zaligmakend.'

Ds. Gijs Zomer uit Waardhuizen begint soms de belijdeniscatechisatie met de vraag: waarover zullen we het hebben dit jaar, komen jullie maar met jullie vragen en problemen. 'Een eerste reactie is dan soms: we willen niét de Catechismus,' schrijft hij. Maar het is zijn ervaring dat de voorgelegde vragen vaak de aloude vragen van de Catechismus zijn. Zijn collega uit de genabuurde kerk van Almkerk-Werkendam, ds. Anne van der Sloot, vindt de HC juist zeer geschikt en noemt het een ijzersterk boekje. 'We hebben onlangs de 450ste verjaardag ervan gevierd op een feestelijke avond voor alle catechisanten en hun ouders, en natuurlijk met gebak en een frisdrankje.' Overigens, geeft hij toe, moet je de inhoud van de HC op de catechisaties natuurlijk wel uitleggen en vertellen.

Relevant

De Catechismus is onder de gevraagde predikanten dus niet in onbruik geraakt, maar er moet wel een vertaalslag gemaakt worden naar vandaag, is over het algemeen hun ervaring. Zondag 1 ('Wat is uw enige troost enz.?) blijft met stip op nummer 1 staan als ijzersterke binnenkomer.

Sterk noemt ds. Van den Geest daarnaast dat de inhoud goed doordacht en fundamenteel is; het vraagt heel wat om de HC te verbeteren. 'Uiteraard zijn er passages waar je minimaal een wat langer verhaal bij moet vertellen,' gaat hij verder, en hij geeft als voorbeelden onder andere zondag 20 (over de heilige Geest): wel erg kort over een groot onderwerp; zondag 5 en 6 (over verzoening): nogal redeneerderig, en de zondagen over de sacramenten, die hij lang en polemisch noemt.

Gertjan Oosterhuis schrijft: 'Lang heeft de illusie bestaan dat je door trouwhartig de HC te bepreken alle relevante onderwerpen van de christelijke leer wel zo ongeveer te pakken had. Maar de HC zegt bijvoorbeeld heel weinig over de ambten, de engelen en nog wel meer Bijbelse onderwerpen. En natuurlijk ontbreken antwoorden op actuele thema's als de islam, de evolutietheorie, Schriftgezag en Israël. Dat kun je ondervangen door naast de HC andere belijdenisgeschriften of hedendaagse publicaties te gebruiken.' Dat schrijft ook ds. Leeftink: 'De HC is tijdbepaald qua aandachtspunten en heeft een nogal klassieke opzet met haar vraag- en antwoordvorm. Maar dat kun je ondervangen door er vrij mee om te gaan in kerkdienst en catechese.' Ds. Zomer noemt de Catechismus als onderwijs*methodiek* verouderd, en taalkundig en begripsmatig is de aansluiting steeds moeilijker. 'Dat is overigens geen reden om de Catechismus nu maar te vergeten,' voegt hij haastig toe: 'Het is een noodzakelijke uitdaging om aloude begrippen nieuw te verkondigen.'

Ds. Te Velde ziet meer dan genoeg invalshoeken om fris en actueel te blijven preken over de HC. De persoonlijke en uitgebalanceerde verwoording en de krachtige onderstroom waarin hij de kern van het evangelie herkent, vindt hij heel sterk. Te Velde is overigens samen met twee andere jonge theologen (Theo Pleizier en Arnold Huijgen) betrokken bij een initiatief om te komen tot een nieuwe Catechismus gericht op twintigers en dertigers van vandaag. 'Niet zozeer ter vervanging van de HC als confessie,' schrijft hij, 'maar in een poging om een nieuwe basistekst voor geloofsonderricht aan te bieden.'

Toekomst

Huib Boersma ziet geen toekomst voor de Heidelbergse Catechismus. Hij schrijft: 'Ik zie alleen toekomst in geloofsgesprekken bij een geopende Bijbel. Dan krijg je levendige

spiritualiteit.' Zijn collega's zijn minder somber. Ds. Van der Schee meent dat een document dat zich op eigen kracht een plaats veroverd heeft in de kerken buiten de Palts een blijvertje is en hij noemt het 'een erg sterke vorm van een voegindividualistische contextualisering van het geloof.' Aan de andere kant denkt wel hij dat de dagen van de HC als officieel leerboek geteld zijn.

Peter van der Laan, kerkelijk werker in Hardinxveld-Giessendam, ziet daar nog wel ruimte voor, maar dan in een vrijere vorm, als manier om geloofsleerlingen zelf te leren uiten hoe en wat we mogen geloven. 'Daar hoef je niet mee om te gaan in termen van uit het hoofd leren,' schrijft hij, 'maar de HC is bruikbaar in een leeromgeving om te ervaren, uit te dagen, uit te nodigen en te confronteren, met keuzes uit de letterlijke tekst.'

Ds. Van der Sloot is bang dat met een eventueel verdwijnen van de HC ook het gereformeerde gedachtegoed uit onze kerken zal verdwijnen. 'Dan vrees ik,' schrijft hij, 'dat de aandacht voor de geloofsinhoud verdwijnt en dat onder ons de nadruk meer en meer komt te liggen op de gelovende mens.' En zijn collega Zomer stelt: 'De Catechismus behoort inhoudelijk tot ons gemeenschappelijk geloof. Als belijdenis hebben we dit geschrift ook in de toekomst hard nodig.'

De Heidelbergse Catechismus is in 1563 uitgegeven in Heidelberg, door Frederik de Vrome, keurvorst van de Paltz (1559-1576). Het is ontworpen als leerboekje, in de eerste plaats voor de jeugd, om grip te krijgen op het gereformeerde geloof. Als één van de voornaamste auteurs geldt Zacharias Ursinus (1534-1583). Onder meer via Nederlandse vluchtelingen in Heidelberg werd deze Catechismus al snel vertaald en verspreid in Nederland. Men herkende er het eigen geloof in. Het werd officieel als leerboek van de kerk aangenomen, onder andere door de Synode van Dordrecht (1618-1619).

De tekst van de Heidelbergse Catechismus zoals die in het Gereformeerd Kerkboek is weergegeven, is vastgesteld op de Generale Synode Heemse 1984-1985.

Bron: www.gkv.nl.